

Dr. Z. Vernić o mojoj knjizi „Duševni život“.

U novinama je o toj temi već bilo govora, pa ću ovdje za čitaoce »Bogoslovske Smotre« iznijeti samo neke momente, kao tipični primjer načina borbe ili tako zvane naučne kritike, u kojoj se odrazuje filozofijska, pogdjekad i opća kulturna opreka. Prikazujući knjigu (u »Morgenblattu« od 26. juna br. 173. str. 6) g. V. iznosi više neistinitih navoda, koji se niti ne ograničuju na samu knjigu, nego je njima tangirana ličnost i čitavi moj naučni rad.

1) G. V. tvrdi, da ja u svojim knjigama »vodim znanstvenu propagandu za filozofska načela katolicizma«.

Naprotiv je istina, da su ova filozofska načela zastupana i izvan katolicizma, pa je neistinito i nepravedno, kad iz ovog konteksta proizlazi kao da je meni propaganda svrhom naučnog rada a ne sami naučni ciljevi.

2) G. V. izrijeком i tvrdi, da »se nigdje ne pokazuje, da mi je ciljem spoznanje radi same spoznaje«.

Naprotiv, tko sve moje naučne radove poznaje, te je sposoban da ih objektivno prosuđuje, mora uvidjeti i priznati da se u njima i ne nalazi ništa drugo nego težnja za saznanjem i nastojanje naučnim putevima izgrađivati nazor o svijetu i životu. Svojom neistinitom tvrdnjom ide dakle g. V. za tim, da bez ikakove kritike i bez ikojeg dokaza svima mojim publikacijama oduzme naučnu vrijednost; pa je zato u njegovoj tvrdnji sadržana teška povreda moje naučne savijesti i položaja na univerzitetu.

3) G. V. napose ističe za knjigu »Duševni život« da sam ja kao autor krivac, a Jugoslavenska Akademija kao izdavač da je »sukrivac, time što se ogriješila o znanstvenu slobodu savijesti i o interkonfesionalni takt«. Ovom neistinitom tvrdnjom oduzima g. V. mojoj knjizi i Akademiji kao njezinu nakladniku naučni ugled sa jednom teškom optužbom.

Razlog ove optužbe čini, dakako, navodna propaganda, koja bi jamačno morala negdje u mojoj knjizi da bude i otštampana. Pa gdje se nalazi ta konfesionalna propaganda?

U knjizi od 312 stranica ima 25 stranica (216—239) s naslovom »Nauka o duši ili filozofijska psihologija«. U ovom se odsjeku sumarno prikazuje asocijativna i aktualitetna teorija, za tim teorija supstancijalnosti, problem jastva, nazor materijalistički i spiritualistički i još drugi neki nazori. Između tih nazora — koje objektivno prikazujem, kako je to i sâm g. V. nekoć priznao u kritici prve moje knjige o Psihologiji, gdje su svi ovi nazori posve jednako bili prikazani kao u sadašnjoj knjizi »Duševni život« — ja usvajam spiritualistički nazor o duši. Taj isti nazor

usvaja i katolicizam: dakle, tako izvodi g. V., moja je knjiga propaganda katolicizma!

Protivno tome istina je

a) da ja nigdje niti jednom riječi ne spominjem katolicizma;

b) da ja osim svojeg nazora navodim i prikazujem i druge nazore;

c) da ja svog nazora ne usvajam na osnovu auktoritativnog vjerskog učenja, nego na osnovu logičkih izvoda iz iskustvenih psiholoških premisa (dakle naučnim putem);

d) da ovaj nazor o spiritualnosti i besmrtnosti duše zastupa ne samo katolička, nego i svaka druga (barem kršćanska) konfesija u Jugoslaviji;

e) da su ovaj isti nazor zastupali i najveći grčki filozofi već nekoliko stotina godina prije Krista;

f) da prema tome jedna naučna knjiga mora iz čisto naučnih razloga da govori i o tome nazoru, kad već prikazuje i druge nazore o problemu, koji se nalazi u historiji psihološke nauke;

g) da bi mojem nazoru protivnički morao — dosljedno po g. V. — također značiti propagandu, i to prqtuvjersku; materijalistička negacija mojeg nazora značila bi upravo propagandu komunizma — jer on usvaja tu negaciju, — te bih ja mogao po logici g. Vernića njega samog »optužiti« da je (negirajući moj nazor o duši) komunistički propagator.

Čime sam se ja dakle »ogriješio o znanstvenu slobodu savijesti i o interkonfesionalni takt«? Ako baš ničim, zar onda nije takova objeda klevetnička, tj. zar ona ne tereti mene neistinito i nepravedno u prvom redu kao pisca knjige, pa kao naučnog radnika na univerzitetu i kao člana Jugoslavenske Akademije koja je knjigu izdala, a napokon samu naučnu i materijalnu vrijednost knjige?

4) G. V. tvrdi, da ja »nija sam samostalni psihološki istraživalac«, nego da »studiram djela o psihologiji... ina osnovu tog studija pišem psihološke svoje knjige«. To bi dakle značilo, da su moje knjige kompilacija, ili barem da sam u njima eksploatirao tuđa djela. (Tako je na pr. prof. Bujas ustvrdio za Freuda, da je svojom psihoanalizom druge eksploatirao).

Čime je g. V. dokazao da moja knjiga nije plod samostalnog psihološkog istraživanja? Na osnovu čega se postaje samostalni psihološki istraživalac? Jamačno metodom promatranja i eksperimenta. Moja knjiga nije eksperimentalna, nego je opća, teoretska psihologija. Pa zar nijedna knjiga u psihološkoj literaturi nije samostalno istraživačka samo zato što nije eksperimentalna? Po tome ne bi ni bilo psihološke literature ispred šezdeset, sedamdeset godina! Po tome i u današnjoj literaturi ne

bi bilo samostalnog psihologa, koji nije napisao svoje knjige eksperimentalnom metodom! Poricati opravdanost i potrebu teoretske uz eksperimentalnu psihologiju značilo bi, analogno, osim eksp. ne priznati još i teoretsku fiziku. Zadaća je teoretske psihologije da — preuzimajući materijal iz eksperimentalne psihologije — nebrojene pojedinačne empirijski nadene činjenice složi u pregledni sistem; da sve ove činjenice svede na relativno malen broj osnovnih činjenica i postavki; a iz njih da pokaže općenitost duševnog života i pruža poticaje novih potraživanja. Metoda se ove psihologije sastoji u tome, da ogleda manje grupe doživljajâ, da u različnostima upoznaje ono što je istovrsno, zajedničko, i to da shvati kao zakon; pri tom treba utvrditi što se nesumnjivo može uzeti od eksperimentalne psihologije; nijedna se radna hipoteza ne smije uzeti dogmatski, nego ju treba kritički osvjetliti (na pr. da su svi doživljaji fiziološki uvjetovani, da »viši« nastaju iz nižih). Dok eksperimentalni psiholog kauzativno analitički riješava pojedinačne probleme, teoretski psiholog upravljn je na cjelovitost problematike, nastojeći dakako da u mnogostrukoj različnosti potraži posljednje kvalitativne datosti i njihove zakonitosti. Nama još danas upravo manjka takova teorija, koja s teoretskog gledišta sistematski poređuje doživljajne činjenice (Lehmann). Niti veliki uspjesi fizike i kemije, kaže Pauli, nijesu postignuti samo eksperimentalnim postupkom; a Fröbes kaže, da je psihologija daleko od integracije — kao fizika — nego izgleda poput psihograma, u kome su nebrojene pojedinosti bezredne. »Ideal je budućnosti, da stvori više jedinstvo, koje će poput biografije iz nekakio osnovnih misli obuhvatiti čitav život.« Kad znadem kako se pojedini psiholozi razilaze u pojedinačnim metodama i u rezultatima istraživanja, onda možemo priznati da smo još vrlo udaljeni od cjelovite i homogene znanosti (Titschener). Naročito je opravdano govoriti o »krizi« u savremenoj psihologiji, ako se uoči opreka prirodoznanstvenog i duhoznanstvenog smjera. U 19. je stoljeću bio, kako znamo, istraživalački cilj eksperimentalne fizike pronaći elemente i mehanizam materije, pa je tako bilo i u psihologiji (Herbart, Joh. Müller, Fechner, Wundt). Ali već Mach, Wundt, G. E. Müller ističu, da u perceptivnom znanju imade osim osjetnih pojedinačnosti i oblikovnih kvaliteta, a oblikovna je cjelina nešto više nego pojedinosti, ona je i prvotna kod pojedinih doživljaja (v. Ehrenfels, Wertheimer, Köhler, Koffka). Novi stav zauzima Spranger: ne gleda na pojedine doživljaje, nego na cjelinu psihičke individualnosti; ne istražuje objekte psihičkih akata, nego subjekt, da iz njegove strukture shvati aktivnost (proti »psihologiji elemenata« i njezinu »atomiziranju«). Tipovi individualnosti (»oblici života«) strukturirani su prema struktura vrednosnih područja kulture (»objektivnog duha«). Tako je iz kulturne filozofije (Dilthey) ušao u psihologiju pojam »strukture«, a iz biologije pojam razvitka (Meumann, W. Stern, Koffka,

Bühler...). U ovom se psihološkom vidu ukrštava »struktorno« gledište (ne mehanički, nego organički jedinstvena cjelina, u kojoj i pojedinosti imaju svoj smisao) sa fenomenološkim (Husserl) i vrednosno filozofijskim (Windelband, Rickert). Protivno prirodno-znanstvenom analiziranju u elemente i kauzalnom tumačenju ističe se, da u spoznajnim, estetskim, religijskim . . . doživljajima mogu da se nalaze jednaki »elementi«, a ipak su doživljajni akti sasvim različni — jer sadržaju izvjesnu relaciju sa objektom (na pr. sudom shvaćamo istinsku stvarnost, težnjom i voljom ostvarujemo neke vrednote, kako je uostalom i spoznaja istine jedna vrednota). U relaciji duševnih čina s vrednotama i jest njihov »smisao«. To su »duhovni« doživljaji, s karakterom (organičke) cjelovitosti i svrhovitosti, te o njima u tom obziru ne govori prirodno-znanstvena psihologija. (S kauzalnog gledišta »duhovni« znači nefiziološki uvjetovan, a sa duhoznanstvenog znači »vrednosni«.) Prirodno-znanstvena će psihologija zauvijek prestati tamo, gdje zapravo počinju tajnovitosti duše (Kerschesteiner). Zašto? Jer pojam kvantitativnog određenja, koji je bitno važan za eksaktno prirodno-znanstveno spoznanje, ne nalazi nikoje, ili barem ne neposredne primjene za događaje na psihičkom području. A jednako je ovdje neprovediva prva pretpostavka eksaktnog eksperimentalnog postupka: izolacija onih faktora, koji sudjeluju kod istraživanog događaja; jer svi su duševni događaji kao i njihove sastavine u nerazrješivoj povezanosti sa jednovitom cjelinom svijesti. Eksaktni je postupak provediv samo na fiziološkom i psihofizičkom području (Kerschesteiner). Osnovica razilaženja jest u tome, što je prirodno-znanstvena (asocijativna) — i po tom eksperimentalna — psihologija shvatila duševni život (kao i sve prirodno zbivanje) kao zakonski djelatni mehanizam, koji je rastavljiv u elementarne događaje (od kojih je konstruiran), dočim protivna ovoj psihologija gleda na duševni život kao jedinstveni organizam; njoj je dakle osnovicom biologija, koliko uči (Driesch) da se životne sile ne mogu svesti na fizikalne i kemijske zakone. —

Moja knjiga »Duševni život« nastoji da unese orijentaciju u sva ova strujanja savremene psihologije. Ovu sam zadaću sebi postavio, te sam (sada već malone tridesetgodišnjim) promatranjem duševnog života — a ne samo studijem raznih knjiga — nastojao da sistematski odredim osnovne psihološke pojmove, da od raznih nazora iznadem i utvrdim ono što je sigurno, da upoznam čitaoca sa psihičkim zakonima, i da tako shvatim cjelinu duševnog života. Na rezultatima (uglavnom) würzburške eksperimentalne škole nastojao sam upravo da sistematskim putem tražim izlaza iz »krize« (o kojoj sam studiju štampao u »Radu« Akademije, te ću ju i njemački štampati).

Smije li dakle g. V. naprosto poricati samostalnost psihološkog istraživanja u mojoj knjizi? Zar on ne zna da se toliko-

godišnjim mučnim radom teško stečena duhovna svojina ima barem toliko poštivati kao i tuđa materijalna, radom stečena dobra?

5) Svoju ocjenu moje knjige napisao je g. V. nakon sudbene tužbe, koju je proti meni podigao g. prof. Bujas zato, što sam za njegova predavanja o Freudu i Adleru ustvrdio, da pružaju potpuno iskrivljenu sliku njihove nauke. U vezi s ovom tužbom iznosim sada samo ove činjenice:

- a) g. V. izjavio mi je da je tužba uslijedila na njegov poticaj;
- b) da je on (g. V.) najbolji prijatelj sa g. Bujasom;
- c) g. V. dostavio mi je optužni sastavak g. B.;
- d) predlagao mi je izravnaje spora posredovanjem frama-sona, koji da stoje iza tužbe g. B.;
- e) ja sam to odbio.

Nakon toga prikazao je Dr. Z. Vernić mene kao autora mojih knjiga iskrivljeno (bez obzira da li se s njima slaže ili ne, jer kritika je posve slobodna — ali sloboda ne znači, dakako, iskrivljivanje). One bi imale da znače, po g. V., konfesionalnu propagandu (koja u posljednjem slučaju tereti mene i Akademiju), a uistinu se u svima mojim publikacijama nalazi »propaganda« isključivo za filozofijske moje nazore, do kojih sam došao isključivo filozofijskim putevima. A pošto su to veoma trnoviti putevi životnog rada, kojim postaju fil. nazori mučno stečena svojina (duhovna i materijalna), zato je iskrivljeno prikazivanje Dra Z. Vernića također jedna nepravda o tuđu imovinu.

Prof. Zimmermann.

Dr. J. Lach o mojoj knjizi „Duševni život“.

Moram se osvrnuti na prikaz dr. Lacha u »Bogoslovskoj Smotri« (br. 3., 1932.) — da se objasne neke nejasnoće koje on u knjizi nalazi, i da se na čistac izvede pitanje nekih prigovora.

1) Na str. 397. »Bogoslovskoe Smotre« citira dr. L. moju knjigu (s. 15.), gdje upozorujem, da opažajni (perceptivni) predmet ostaje isti i onda, kad ono što se o njemu u svijesti nalazi (što je o istom predmetu u svijesti sadržano) nije isto. Dakle predmet nije u svijesti sadržan, nije usvijestan ili subjektivan.

Držim da je ovdje sasvim jasno psihološko značenje izraza »subjektivan«. A ipak dr. L. drži da »nije sasvim jasno, da li se izraz »subjektivno« odnosi samo na opažajni sadržaj kao takav, ili i na njegovu spoznajnu vrijednost«. Niti se odnosi na opažajni sadržaj »kao takav«, a još manje na »njegovu spoznajnu vrijednost«, nego se odnosi na usvijesnu egzistenciju opažajnog sa-